ПАРТИЗАНСКОЕ И ПОДПОЛЬНОЕ ДВИЖЕНИЕ

ЗАБЫЎНАЕ

БАІ Ў АКРУЖЭННІ

У верасні—кастрычніку 1943 года, пасля паражэння пад Ядом і Курскам, фашысцкія войскі адкаціліся на Захад, спадзяючыся ўчапіцца за Дняпроўскі рубеж і спыніць наступленне нашай арміі. Да правабярэжжа Дняпра падцягваліся свежыя фарміраванні. Палесе, якое ў'хадзіла партызанскім краем, цяпер станавілася апорай тылу 2-й і 9-й нямецкіх армій. Але партызанскі рух да гэтага часу набыў вялікарную сілу. І ўдзень і ўначы дзяцел пад адхон мядзолны працёўнік, узрывалися склады, на дарогах завязвалися жорсткія сяўатки з фрэнтавымі часцямі.

Так, 17 верасня ўзяты партызанскія брыгады Кулікоўскага, Маханько, Жагара, Пуцяты і іншых быў разгромлен варожы атрад войск СС у колькасці 600 чалавек, які спыняўся ў вёсцы. Залесе. Партызаны захапілі гарматы, мінамёты, дзе-ты кулямёты і вялікую ...кась боепрыпасаў. 26 верасня абадзіннымі сіламі брыгад і атрадаў Чарнаусала, Кулікоўскага, Каўлова, Жальскага, Уланова, Мініна, Карагяева, Смерціна, Гудава, Удавала быў зроблен масіраваны ўдар па магутнай ва ўчэстку Жыткавічы —Калінкавічы—Васілевічы. Гэтая буйная аперацыя пад назвай «Другі этап рэйсавай вайны» праілавала рух нямецкіх войскаў вялікарнай на працягу час. Вялікі перапалох у акупантаў выклікала буйная дывэрсія падпольнічыкаў на разгрузчай станцыі Калінкавічы ў ноч на 19 верасня. У выніку былі пабіты эшчаны ўсе склады рэзерву боепрыпасаў, харчавання і гаручага другой нямецкай арміі.

Нямецка-фашысцкае камандаванне вымушана было здымаць з фронту цэлыя дывізіі, каб абяспечыць свой тыл. У Калінкавічах, Дамаванітах, Васілевічах і іншых населеных пунктах з'явіліся атрады палявой жандармерыі, паліцыі, падраздзяленні службы тылу. Супраць партызан былі кінуты 6-я і 35-я пяхотныя дывізіі і цэлая эрзац каўрных падраздзяленняў з задачай знішчыць партызан і ачысціць тылы нямецкай арміі. Пачаліся грабежы і здзекі з мірнага насельніцтва. Жанчыны і дзеці, босыя і галодныя, вымушаны былі пакідаць свае жмалё і ўцякаць у лес пад прыкрыцце партызан.

Пасля працяглых баёў, сутычак і працоўнага дасоў камандаванню карнікаў удалося шляхам ахопных аперацый блакіраваць каля 15 тысяч партызан з былых Гомельскага і Палескага злучэнняў. У блакадзе аказалася некалькі тысяч мазыраў грамадзянскага насельніцтва. У вялікім лясным масіве на захад ад Рэчыцы у раёне вёсак Ельны—Осаў—Шуляйкі—Ўзнаж партызаны заняді абарону і, ягледзячы на пяцікратную сутадносінь, уступцы ў пярэшы пяцідзённ. Усходні, паўдзённы і паўдзённа-заходні ўчасткі абароны трымалі партызаны Гомельскага злучэння пад камандаваннем Герояа Савецкага Саюза Е. І. Барыкіна. На паўночным, заходнім і паўночна-заходнім участках бай ян ді Даманавіцкая, Васілевіцкая і частка Калінкавіцкай брыгад і разведвальны атрад.

Выкарыстоўваючы вялікую перавагу ў жывой сіле і ўзбраенні, камандзір шостай дывізіі генерал-лейтэнант Гросман, які кіраваў абіднаднымі сіламі карнікаў, вырашыў расчляніць партызан і знішчыць іх па частках.

15 кастрычніка пасля бамбёжкі і моцнага артылерыйскага абстрэлу буйная калона эсэсаўцаў пайшла ў атаку на пазіцыі Даманавіцкай брыгады. Партызанамі камандавалі Васісь Мінін і камісар Н. Е. Казлоў. Узброеныя аўтаматамі і лёгкімі кулямётамі, карнікі на хаду адкрываюць агонь, працінаючы кусты і пералескі. Трое сутак працягваўся гэтай розкі пяядзьбк партызан з нямецкімі палкамі карнікаў, якія лічылі, што іх перамога зябяспечана. Добра ведаючы, што ў партызан на выходзе боепрыпасы і харчаванне, яны чакалі гадзіны на гадзіну парламентэра з прапановай аб капітуляцыі. Але партызаны і не думалі здавацца. Кожны дзень карнікі скідвалі тысячы лістовак, у іх пісалася: «Партызаны! Вы акружаны лесным кільцом фрэнтавых войск. Спробы вырвацца з гэтага пекла бескарысны. Вас чакае толькі гібель. Здавайцеся! Мы прапануем вам ганаровы палон. Біце камісараў і перахоўвайце на нас бокі». Але заклікі ні на каго не дзейнічалі. Хоць было не па-салдацку цяжка: не хапала боепрыпасаў, харчавання. Вазвяць даводзілася здаровым і параненым, жанчынам і падлеткам.

Памятаю, на чацвёрты дзень блакады, ноч ад вечар, шаснаціпіла кароткае зацішша. Над лесам з'явіўся самалёт-разведчык «Хэйнкель-111». Ён вісеў дігтаральна над галоўамі, вы шукваючы скапленні людзей, каб карэкціраваць артылерыйскі агонь на цэлях. Узвод Мухайла Калачыхіна з майго атрада, які вяртаўся з дыверсіі на станцыю, падпільнаваў яго і адкрыў заданы агонь. Матчы «кэчыкаў», заглок. Самалёт, пляніруючы, пачаў спускацца на палову вобач з трамадзянскім лагерам, шукаючы пасадку. Мы неадкладна кінуліся ў палянк, каб захапіць экіпаж і папярэдзіць абстрэл грамадзянскага лагера, дзе, акрамя жанчын, падлеткаў і старых, нікога не было. Яшчэ не дабегшы да месца пасадкі, пачуў кулю мётную чаргу і нарастаючы крык сотень людзей.

— Хутчэй, абстрэльваюць лагер! — крыкнуў я партызанам.

Але адбылося іншае: жанчыны, падлеткі, старыя, цяжчыны самалёт, які ідзе на пасадку, узбройліся палкамі, каменнямі, з усіх бакоў давіхай кінуліся ў атаку. Лётчыкі ад крыкі агонь, але гэта нікога не спыніла. Праз дзесяткі секунд самалёт патанў у мутнай вадзе чадавых цел. Калі мы падбегалі, то ўбачылі нерагодная: лётчыкі ляжалі пад самалётам мёртвымі, на крылах, на фюзеляжы, хваставорэ апярэнні гроўкамі вісеў падметкі. Яны дасягнулі адамала кулямёты, выкідвалі скрыні з патранамі, жаўчынам і падлеткам,

Пасля 6 дзён блакады, калі з харчаванем стала асабліва цяжка, загадчык гаспадарчы нашага атрада Кірыл Ергуцевіч папрасіў дзесятак аўтаматчыкаў, каб адбіць у немцаў заўзвакную ім складзную кухню, якая пабудзіла раніцай нездалёку ад нашага лагера. Яму адмовілі. Іншы моцнымі бяі — нельга было ўзяць ніводзага чалавека. Тады Ергуцевіч з елдавым дзедам Нічыпарам артапіваці два дзесяткі падлеткаў і з імі пайшаў у засаду. Раніцай на прасёлачай дароге замест чаканай кухні з'явіліся пяць вакінскіх фурманак крытых брызентам.

— Харчаванне! — аб'явіў Ергуцевіч. — Мы з дзедам адкрываем агонь, а вы, хлопчыкі, дапамажыце крыкам.

І вось немцы, не чакаўшы нападу, пры першых ім выстрэлах і дружным «ура» хлапчукоў падняві рукі ўгару і здаліся. Толькі з трафеямі не пашанавадаці: пад брызентам-ваўсіх бібачыі... забітых эсэсаўцаў. Але дзед Нічыпар, падбадзёраючы, заявіў:

— Нічога, дзеткі, забіраце коней і — айда ў лагер. Гэта таксама спатрэбіцца. А эсэсаўцы ўдзы і дарога.

Сытыя коні пайшлі на харчаванне, а пяцёра хлапчукоў, узброеныя трафейнымі вінтоўкамі, настойліва прасіліся ў бой.

І так дзень пры дні ішлі бі, адбіваліся атакі, але ніхто ў гэтым адчайным становішчы не ўпадаў у панику. З наступленнем ночы ішлі групы пошуку. Падлеткі на чаце з вопытнымі партызанамі нарэзвалися за бубнай. Жанчыны і дзяўчаты дапамагалі раненым, рыхтавалі ежу, мылі бялізну. Пад разведчыкі ішлі ў'ведуцеем старшым у грамадзянскім лагеры, з групай жанчын выхадзіў у'з прабітага бака ў вёдры бенкін. А двое старых з дзесяткам падлеткаў спыталі сваіх тэму на бахіны. Праз паўгадзіны ад самалёта застаўся адны рэбры. Нават зіхрэлася абшыўка была знята для вырабу посуду.

Усё больш цяжка станавілася дасягнуць боепрыпасы. І калі на кожнага выдавалі па 10 патронаў у дзень, усе ўжалі гэта шідранным. Не-мешці цяжка было з харчаваннем: дзве-тры бульбіны і 100 грамаў капусны складзіці сутачны рацыён. Замест вады пілі мутную жыжу з пасных вырытых калодзежаў. Такое «харчаванне» ды без солі выклікала мошташнасць і слабасць.

Грамадзянскае насельніцтва, ня ацэньваючы спачатку глядзеі як на лінію нагрузкі, не толькі не перашкаджала партызанам, але і аказвала неацэнную дапамогу. Жанчыны, якія правялі сваіх Бурнак і Красавак, дагнялі раненых, хаваўшыся і падносілі байцам ваду, а калі многія падалі ад знясілення, аддавалі свае карову і агульны кашёл. Ва ўсіх была адна мота, адно жаданне — вытрымаць любыя мукі і сустрэцца з родай арміяй, якая ўжо наблізалася. Незнаёмыя аказаліся хлапчукі. Начамі яны прасачаліся праз засоны пацёнка, ішлі да паяцяшчаў пакінутай вёскі, цягнуці з агародаў бульбу, морку, капусту, а ваадно прыносілі карысныя разведданыя. А калі сяму-таму з іх удавалася злабыць вінтоўку, то з якой жа нагстоўвіцыю прасіліся яны ў бой!

Пасля 6 дзён блакады, калі з харчаваннем стала асабліва цяжка, загадчык гаспадарчы нашага атрада Кірыл Ергуцевіч папрасіў дзесятак аўтаматчыкаў, каб адбіць у немцаў заўзвакную ім складзную кухню, якая пабудзіла раніцай нездалёку ад нашага лагера. Яму адмовілі. Іншы моцнымі бяі — нельга было ўзяць ніводзага чалавека. Тады Ергуцевіч з елдавым дзедам Нічыпарам артапіваці два дзесяткі падлеткаў і з імі пайшаў у засаду. Раніцай на прасёлачай дароге замест чаканай кухні з'явіліся пяць вакінскіх фурманак крытых брызентам.

— Харчаванне! — аб'явіў Ергуцевіч. — Мы з дзедам адкрываем агонь, а вы, хлопчыкі, дапамажыце крыкам.

І вось немцы, не чакаўшы нападу, пры першых ім выстрэлах і дружным «ура» хлапчукоў падняві рукі ўгару і здаліся. Толькі з трафеямі не пашанавадаці: пад брызентам-ваўсіх бібачыі... забітых эсэсаўцаў. Але дзед Нічыпар, падбадзёраючы, заявіў:

— Нічога, дзеткі, забіраце коней і — айда ў лагер. Гэта таксама спатрэбіцца. А эсэсаўцы ўдзы і дарога.

Сытыя коні пайшлі на харчаванне, а пяцёра хлапчукоў, узброеныя трафейнымі вінтоўкамі, настойліва прасіліся ў бой.

І так дзень пры дні ішлі бі, адбіваліся атакі, але ніхто ў гэтым адчайным становішчы не ўпадаў у панику. З наступленнем ночы ішлі групы пошуку. Падлеткі на чаце з вопытнымі партызанамі нарэзвалися за бубнай. Жанчыны і дзяўчаты дапамагалі раненым, рыхтавалі ежу, мылі бялізну. Пад разведчыкі ішлі

ёлкай у шалашы выпускалася газета «Голас партызана». Рэдактар са сваімі памочнікамі пасвязаў не ядкрываць і разнесці да раніны ў подразділенні. З натхненнем прачытаўшы паведамленні Сав'інформбюро аб тым, як рэшта Савецкай Арміі, ламаючы хрыбет фашысцкаму звяру, уступае на зямлю нескаронай родный Беларусі. Гэта падсэсіравала фіны партызан, і тысячы людзей, перадзольваючы нямецкіяя пяхотны, з энтузіязмам ішлі ў бой.

Асабліва цяжка даводзілася малайцаму медпрсавалу. Начамі ён рабіў правіцаў партызанскі «шпіталь», начамі не спаў, апрацоўваючы параненых, урач Ніна Захарэнка, медсёстры Надзя Блізнец, Надзя Чорнак, Наташа Міхайлуч і іншыя.

Разам з партызанамі ў акружэнні гаты аказалася армейская разведгрупа пад кіраўніцтвам капітана Ягорава, якая мела радыёсувязь з 3-м Беларускім фронтам. Пры іх дасведчаныя мы вырашылі звярнуцца ў штаб фронту з просьбай аб дапамозе боепрыпасамі. Тут жа была пасланна радыёграма на імя Маршала Савецкага Саюза Ракасоўскага. Перад вечарам быў атрымані адказ, што груз будзе скінут ночу, для чаго партызанам трэба расчысці апазнавальныя кастры ў выглядзе вялікага трохкутніка.

На другую ноч наш самалёт прыляцеў. З'явіўшыся перад досвітам, ён скінуў цяжкія грузавыя мешкі. У іх аказалася не толькі аўтаматы і патроны, але нават цукар, галеты і гарачае какао ў термасах. Усё гэта мелі спатрэбілася для цяжка параненых і дзяцей. У адным з мешкоў знайшлі кароткую запіску: «Дарагія таварышы партызаны! Трымайцеся, знішчайце фашысцкую нечысць. Родная армія гранічь ворага наўсюдна і ідзе да вас на дапамогу. Да хуткай сустрэчы, сябры!».

Бышцам ласкавая рука маці дакрануцца да кожнага і ўдахнула новы прыдых сіл. На змучаных тварах з'явіліся ўсмешкі. Магутная Радзіма працягвала руку дапамогі жменьцы сваіх храбрых сыноў у час цяжкіх выпрабаванняў.

Праз некалькі дзён пад покрывам цемры абадзіная ўдарная група прарвала кальцо акружэння, і партызаны разам з грамадзянскім насельніцтвам выйшлі з блакады. Характэрна, што гітлераўскія войскі, зматаныя ў гэтых баях, нават не змагалі арганізаваць праследаванне. Паводле даных разведкі, генерал Гросман зноў рушыў сваіх палкоў, частыя ...ваючы тым, што «фрэнтавыя часці павінны вялець на фронце, а не ганяцца па балотах за кучкай бандытаў-партызан». Ужэд за эсэсаўцамі як ветрам здаймала ўсю ягную карнікаў. Ім не хацелася адзін на адзін застацца з грозлай сілай партызан.

Партызаны выйшлі на аперацыўны прастор. І зноў пачалі ўзлятаць шыдолы і склады ў пакетра. А ў скрадзіце лістаўка здобылася добрачынная і радасная сустрэча з нашай Арміяй, якая вызваляла сяшчэнную зямлю і гнала фашысцкія полчышчы на захад.

А. ДУХАНІН,
былы камандзір
рамеснатрада.

Праўда
9 верасня
1967 года.
3